

Νικόλαος Βαρβιάνης

Ευχαριστώ τον πρόεδρο και το Δ.Σ. του Μουσείου Σολωμού και Επιφανών Ζακυνθίων για την ανάθεση της τιμητικής αναφοράς στον Νικόλαο Βαρβιάνη, φαρμακοποιό κατά το κύριο επάγγελμα, αλλά γνωστό για την επιδειχθείσα ακάματη και ζηλευτή δραστηριότητά του σε όλους τους τομείς διάσωσης, περισυλλογής και διαφύλαξης κάθε πνευματικού, καλλιτεχνικού και ιστορικού στοιχείου, που απόμεινε από την σεισμοπυρκαγιά, που κατάστρεψε την Ζάκυνθο 12 Αυγούστου 1953, και του οποίου η συμβολή στην οικοδόμηση της Νέας Ζακύνθου υπήρξε πολύτιμη.

Ο Νικόλαος Βαρβιάνης δεν είχε μια τυχαία συνάντηση με την ιστορία της Ζακύνθου, αλλά ήταν το δημιουργήμα μιας πολύχρονης ζύμωσης με τα υλικά που συναποτελούν τον πολιτισμό της, η απόσταξη της οποίας ανάδειξε έναν αδριάντα ζακυνθινολατρίας.

Σ' αυτόν τον τόπο που το άρωμα των λουλουδιών μεθυστικά ξεχύνεται ολόγυρα, που η γοητεία από την φύση και από το κύλισμα του χρόνου έγινε πηγή μεγάλης λυρικής αρμονίας, πνευματική ανταύγεια που πλανιέται στα ζωγραφισμένα ακρογιάλια της, στα χαλάσματα του βενετσιάνικου κάστρου, στα πλακόστρωτα πλατώματα, στις Εκκλησίες-Μουσεία, στα αρχοντικά και στα στενόμακρα καντούνια της χαμένης πολιτείας της ομορφιάς, της τέχνης και του πνεύματος, που χάρισε στην Ελλάδα την μεγαλύτερη τριάδα, τον Φώσκολο, τον Κάλβο και τον Σολωμό, μαγεύτηκε ο νους και η καρδιά αυτού του ανθρώπου και αυτός ο έρωτας άφησε σημάδια άσβηστης μνήμης.

Από τα ιστορικά Απομνημονεύματα Επτανήσων, του Παναγιώτη Χιώτη, τόμος 6^{ος}, σελίδα 324-325,
Από το Λεξικό Ιστορικό και Λαογραφικό Ζακύνθου του Λεωνίδα Ζώη, τόμος Α' σελίδα 76-77-78,
Από το Παγκόσμιο Λεξικό των Έργων, τόμος Α', σελ. 348-349, έκδοση Spiritus Mundi, Αθήνα 1964,

Από την μεγάλη δωδεκάτομη Εγκυκλοπαίδεια Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, τόμος Α', σελ. 133-134,
Εκδοτικός Οίκος Χάρη Πάτση και

Από την Ιταλική Έκδοση Solomos-Varvianis, Filippo Maria Pontani, Roma 1965

μαθαίνουμε ότι ο Νικόλαος Αντωνίου Βαρβιάνης, φαρμακοποιός, ιστορικός, ερευνητής, συγγραφέας, είναι απόγονος της παλαιής ευγενούς οικογένειας της Ζακύνθου που προέρχεται από το φημισμένο οίκο των Βαρβιάνων κομήτων του Μπελγιολόζο. Η οικογένεια των Βαρβιάνων είναι γραμμένη στη Χρυσή Βίβλο και ανήκει στους 90 πρώτους ευγενείς οίκους, που ήλθαν το 1481 από τη Βενετία.

Ο Νικόλαος Αντωνίου Βαρβιάνης γεννήθηκε το 1898 και μετά τις σπουδές στη Φαρμακευτική και τη Χημεία στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας, από το οποίο αποφοίτησε με άριστα,

υπηρετήσε ως σημαιοφόρος του Βασιλικού Ναυτικού στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και κατά τη Μικρασιατική Καταστροφή μετέφερε τραυματίες και πρόσφυγες. Όταν απολύθηκε, το 1922, παρέλαβε το οικογενειακό φαρμακείο, το οποίο λειτουργούσε από το 1835, και ίδρυσε πρότυπο χημικοβιολογικό εργαστήριο.

Σε νεαρή ηλικία εκλέχτηκε Σεβασμίας της Αγγλικής Τεκτονικής Στοάς «Αστήρ της Ανατολής» στη Ζάκυνθο, ανακαίνισε το ίδρυμα της Στοάς και το Μουσείο Σολωμού που στεγαζόταν εκεί και επιμελήθηκε τα χειρόγραφα του εθνικού ποιητή που φυλάσσονταν εκεί.

Κατά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, όταν οι Τέκτονες καταδιώχτηκαν από τους Ιταλούς φασίστες, διέσωσε και έκρυψε τα αρχεία της Στοάς και τα χειρόγραφα του Σολωμού, τα οποία επίμονα ζητούσαν οι κατακτητές, με αποτέλεσμα να φυλακιστεί για την άρνησή του να τα παραδώσει. Μετά την αποφυλάκισή του πρόσφερε της υπηρεσίες του στην κατασκοπεία, βοηθώντας τη φυγάδευση αξιωματικών στη Μέση Ανατολή.

Στα Δεκεμβριανά του 1944 συνελήφθη ως συνεργαζόμενος με την Αγγλική Στρατιωτική Αποστολή και φυλακίστηκε μέχρι τη συμφωνία της Βάρκιζας.

Τιμήθηκε με μετάλλιο Εθνικής Αντίστασης 1940-1945, με το αναμνηστικό μετάλλιο του ελληνοϊταλικού-γερμανικού πολέμου, με το Χρυσό Σταυρό του Φοίνικος μετά ξιφών το 1947, με το Χρυσό Σταυρό του Φοίνικος το 1963, με το Σταυρό των Ταξιαρχών το 1965, με τον Ανώτερον Σταυρό των Ταξιαρχών του Βασιλικού Τάγματος Γεωργίου του Α΄ το 1970, όπως και με αγγλικό και βελγικό παράσημο. Ίδρυσε το Πολεμικό Μουσείο της Ιταλικής και Γερμανικής κατοχής και αναδημιούργησε τη φιλαρμονική Ζακύνθου.

Εργάστηκε σε κοινωφελείς επιτροπές για την αναδιοργάνωση των πάντων στο Δήμο Ζακυνθίων και για τις υπηρεσίες του αυτές του προσφέρθηκε από την Ελληνική Κυβέρνηση το αξίωμα του αριστίδην Δημάρχου, αλλά δεν το αποδέχτηκε. Αξιωματικώς υπήρξε η προσφορά του τις μέρες των καταστρεπτικών σεισμών του 1953 στους τραυματίες. Διέσωσε τα πολύτιμα χειρόγραφα του Σολωμού από το καιόμενο Μουσείο, αλλά και πλείστα ιστορικά κειμήλια, τιμηθείς γι' αυτό από την Ακαδημία Αθηνών, παρουσία του Βασιλέως.

Μοχθεί για την ανοικοδόμηση της νέας Ζακύνθου, πρωτοστατεί στην εκ θεμελίων ανέγερση του ιστορικού ναού της Φανερωμένης και στην αναστήλωση του ιστορικού ναού του Αγίου Γεωργίου των Φιλικών. Φροντίζει για το καμπαναριό της Πικριδιώτισσας, και το προσκυνητάρι του Αγίου Φανουρίου, είναι ο κύριος οργανωτής των διακρατικών εκδηλώσεων Βελγίου-Ελλάδας για τα 400 χρόνια από το θάνατο του Ανδρέα Βεζάλ το 1965 και με την φροντίδα του τοποθετείται σε κεντρική πλατεία του Δήμου Ζακυνθίων η προτομή του μεγάλου Βέλγου ανατόμου. Το 1967 με έγγραφο της Βασιλικής Ακαδημίας του Βελγίου ανακηρύχτηκε μέλος της κλάσεως των επιστημών

της Ακαδημίας του Βελγίου και τιμήθηκε από την βελγική κυβέρνηση, και τον βασιλέα Μπωντουέν με τον Χρυσό Σταυρό του Τάγματος του Λεοπόλδου Β΄ του Βελγίου.

Συμμετείχε στην ανέγερση και στην συνέχεια στην λειτουργία του Μουσείου Σολωμού και Επιφανών Ζακυνθίων και μέχρι το θάνατό του το υπηρέτησε σαν Α΄ Αντιπρόεδρος.

Εκτός από τα βιβλία της επιστημονικής του ειδικότητας με τίτλους «Η σύγχρονος Χημεία ως παράγων πολιτισμού και καταστροφής» και «Ο ορθοβιοτικός ορρός κατά του γήρατος», εξέδωσε και τα βιβλία «Παύλος Καρρέρης, ο Ζακυνθινός Μουσουργός» Αθήνα 1951 και Β΄ έκδοση Ζάκυνθος 1952, «Ο Ανδρέας Βεζάλ και η πρόοδος της της Ανατομίας», Αθήνα 1953 με προλεγόμενα του ακαδημαϊκού Σπύρου Δοντά και με πρόλογο του ακαδημαϊκού Εμμανουήλ Εμμανουήλ, προέδρου της Ακαδημίας Αθηνών. Το «Περί του μέρους της νήσου Ζακύνθου ένθα ναυαγός απέθανε και ετάφη ο μέγας Ανατόμος Ανδρέας Βεζάλ», ανακοίνωση στην Ακαδημία Αθηνών τον Απρίλιο του 1952.

Για τις ιστορικές και ερευνητικές του εργασίες για τον Ανδρέα Βεζάλ, προσκλήθηκε από την Ακαδημία των Βρυξελλών στις επίσημες αναμνηστικές εκδηλώσεις για τα 400 χρόνια από το θάνατο του μεγάλου Βέλγου επιστήμονα τον Οκτώβριο του 1964. Εκδίδει επίσης το βιβλίο «Η Ζάκυνθος χτες και σήμερα», έκδοση του Ροταριανού Ομίλου Αθηνών το 1956, «Το νησί των ποιητών και η θάλασσα», Ζάκυνθος 1957, «Σαν παραμύθι», Ζάκυνθος 1958, «Ο Ανδρέας Βεζάλ, ο πατήρ της Ανατομίας και η Ζάκυνθος», Αθήνα 1963, «Το ναυάγιο και ο θάνατος του μεγάλου Ανατόμου Ανδρέα Βεζάλ», Πάτρα 1963 και το πολύτιμο λεύκωμα «Η Ζάκυνθος άλλοτε και τώρα», έκδοση του Μουσείου Σολωμού και Επιφανών Ζακυνθίων, α΄ έκδοση 1977 και β΄ 1999.

Ασχολήθηκε με τον πνευματικό τομέα, έκανε πρωτότυπες μελέτες και διαλέξεις για τοπικά θέματα, ιδιαίτερα για θέματα που σχετίζονταν με την Επιστήμη που σπούδασε, αλλά ασχολήθηκε και με τους Φιλικούς και ιδιαίτερα, όπως αναφέρθηκε, με τον μουσουργό Παύλο Καρρέρ και τον Βέλγο Ανατόμο Ανδρέα Βεζάλ. Η μελέτη του μάλιστα «Ο Ανδρέας Βεζάλ και η Ανατομία» έγινε αφορμή να οριστεί το συνέδριο της Ιατροχειρουργικής Εταιρείας Αθηνών να διεξαχθεί το Μάη του 1954 στη Ζάκυνθο, με συμμετοχή πολλών ξένων πανεπιστημίων, για να πανηγυριστούν τα 400 χρόνια από το θάνατο του πατέρα της Ανατομίας Ανδρέα Βεζάλ, συνέδριο που η καταστροφή της Ζακύνθου από το σεισμό του Αυγούστου 1953 ματαιώσε.

Στις 12 Νοεμβρίου του 1960 ο Δήμαρχος Ζακυνθίων Ιωάννης Μάργαρης με έγγραφό του ανακοινώνει στον Πρεσβευτή του Βελγίου στην Αθήνα Comte d'Aspremont Synden την ονομασία του χώρου γύρω από τον ιστορικό ναό του Αγίου Νικολάου Μώλου, της Δημόσιας Βιβλιοθήκης Ζακύνθου, του μεγάρου του ΟΤΕ και του ξενοδοχείου «Ξενία», σε πλατεία Ανδρέα Βεζάλ, προς τιμήν του μεγάλου Βέλγου Ανατόμου, η ονοματοδοσία της οποίας πραγματοποιήθηκε στις 11 Δεκεμβρίου 1960.

Το 1964, τετρακόσια χρόνια από το θάνατό του, έγιναν διεθνείς επίσημες τιμητικές και αναμνηστικές εκδηλώσεις και ο Νικόλαος Βαρβιάνης, ως Γενικός Γραμματέας της Κρατικής Επιτροπής Διασώσεως των Ιστορικών Χώρων και Μνημείων της Ζακύνθου, μίλησε στη μεγάλη αίθουσα Τελετών του Διοικητηρίου σε πρωτοφανή κοσμοσυρροή με θέμα «Ο Βεζάλ εις την Ζάκυνθον», στην οποία αναφέρθηκε στην αξία του Ανατόμου και τη σημασία της Ανατομίας για τη μελέτη μέσω των νεκροτομιών του ανθρώπινου σώματος, σε μια εποχή, που από την αρχαιότητα, ακόμη, ο νεκρός θεωρείτο κάτι το ιερό και το άγγιγμα του νεκρού σώματος ήταν ιεροσυλία, πολύ δε περισσότερο να χρησιμοποιηθεί το νεκρό σώμα για έρευνα και πειραματισμό. Με αφηγηματική ευχέρεια και πλούσια φαντασία, όπως στις μυθιστορηματικές βιογραφίες, βυθίζεται στο χρόνο, που το πέρασμά του δεν άφησε κάποιες μορφές να ξεθωριάσουν και να ξεχαστούν, και με γνώση των συνθηκών που επικρατούσαν στον ευρωπαϊκό χώρο και ιδιαίτερα στο σκοταδισμό που καλλιεργεί η δυτική Εκκλησία, υπενθύμισε ότι η εκκλησία δεν επέτρεπε τη νεκροτόμηση και μάλιστα με παπική διαταγή του Πάπα Βονιφάτιου του 2^{ου}, το 1300 μ.Χ. αφορίζονταν όσοι τολμούσαν να νεκροτομήσουν και μάλιστα τα νεκροτομεία εφρουρούντο τις νύχτες, για να αποφεύγονται οι τυμβωρυχίες. Ο Βεζάλ, όμως, τόλμησε να κάνει κρυφά και παράνομα νεκροψία σε ανθρώπινα σώματα και έγινε ο διαπρεπέστερος πρόδρομος της σύγχρονης ιατρικής επιστήμης με το περίφημο σύγγραμμα που δημοσίευσε το 1543 στη Βασιλεία, σε ηλικία 29 ετών, με τίτλο *De Corporis Humani Fabrica* (περί της κατασκευής του Ανθρώπινου Σώματος). Συκοφαντήθηκε, όπως ήταν επόμενο, για ασέβεια, η οποία, στην εποχή που επικρατούσε η Ιερά Εξέταση, ισοδυναμούσε με θάνατο.

Ο Βαρβιάνης αφηγήθηκε τις περιπέτειες του Βεζάλ, την καταφυγή του στην Αυλή του Παντοδύναμου βασιλιά της Ισπανίας Καρόλου Ε΄ στον αξιοθαύμαστο τρόπο με τον οποίον εξασκούσε στην Ιατρική, επισκιάζοντας όλους τους άλλους αυλικούς γιατρούς, στο μίσος τους για την επιστημονική του επιβολή, στην προσδοκία τους να εξοντώσουν, κάτι που δεν άργησε να συμβεί, αφού σε νεκροψία αποθανόντος ευγενούς, ένας εξ αυτών νόμισε ότι είδε να λειτουργεί η καρδιά του νεκρού κατά τη διάνοιξη του θώρακος και βγάζοντας κραυγή τρόμου, την οποίαν επανέλαβαν και οι άλλοι γιατροί, τον κατήγγειλαν για φρικτό ανοσιούργημα και ανθρωποκτονία.

Κατηγορήθηκε ως ιερόσυλος και μάγος, καταδικάστηκε από την Ιερά Εξέταση σε «θάνατο δια της πυράς», ποινή, που με την μεσολάβηση του βασιλιά Καρόλου μετριάστηκε σε ένα ταξίδι μετανοίας και εξιλαστήριο προσκύνημα στους Αγίους Τόπους. Στο ταξίδι της επιστροφής, οι σφοδροί άνεμοι και η άγρια τρικυμία επί σαράντα μέρες διέλυσαν το σκάφος, όπου στον κόλπο του Λαγανά παίχτηκε η τελευταία πράξη του δράματος. Τα κύματα έριξαν μισοπεθαμένο τον Βεζάλ στην αμμώδη παραλία, όπου, παρά τις περιποιήσεις κάποιου περαστικού Ενετού χρυσικού, ο μεγάλος Ανατόμος πέθανε στις 15 Οκτωβρίου του 1564, σε ηλικία 50 ετών και τάφηκε στη

Ζάκυνθο. Έτσι, η Ζάκυνθος με τις μοναδικές φυσικές καλλονές και την πλούσια ιστορική κληρονομιά, υπερήφανα και στοργικά σκεπάζει με το χώμα της το λείψανο του σπουδαίου Βέλγου, του οποίου η ζωή, αν και σύντομη, υπήρξε τόσο ευεργετική για ολόκληρη την ανθρωπότητα. Η Ζάκυνθος ονόμασε το χώρο μπροστά από το Δημοτικό Νοσοκομείο και Ορφανοτροφείο και την εκκλησία της Santa Maria delle Gracie, προσεισμικά, πλατεία Ανδρέα Βεσαλίωνος και στην πινακοθήκη της Δημόσιας Βιβλιοθήκης, πριν αποτεφρωθεί το 1953, υπήρχε λιθογραφία του Βεζάλ, ο οποίος έκανε την προσευχή του πριν νεκροτομήσει ένα πτώμα νύχτα και κρυφά. Και η κοινότητα Παντοκράτορα ονόμασε το δρόμο που ενώνει το Κερί με το Λαγανά, οδό Ανδρέα Βεζάλ. Στον τάφο του μετά από χρόνια τέθηκε επιτάφια πλάκα που ανέγραφε λατινικά το όνομα, την ημερομηνία θανάτου, την ηλικία και την πληροφορία ότι επέστρεφε από τα Ιεροσόλυμα.

Ερευνώντας ανέκδοτες επιστολές του Νικολάου Βαρβιάνη προς τον γνωστό ιστοριοδίφη και λεξικογράφο της Ζακύνθου Λεωνίδα Ζώη, επιστολές από το Αρχείο του Λεωνίδα Ζώη που κατέληξε στο αρχειακό υλικό των «Επτανησιακών Φύλλων» και οι οποίες μου παραχωρήθηκαν για έρευνα από τον τελευταίο εκδότη των «Επτανησιακών Φύλλων» ποιητή Διονύση Σέρρα, στάθηκα με συγκίνηση σε τρεις επιστολές που γράφτηκαν στο χρονικό διάστημα Μάη-Ιούνη 1953, δηλαδή τρεις μήνες πριν την καταστροφή της Ζακύνθου από τους σεισμούς του Αυγούστου του 1953, ψάχνοντας να βρω τον παλμό της αξέχαστης, για όσους την έζησαν, πολιτείας, κι εκεί, ανάμεσα σε σημαντικές πληροφορίες για γεγονότα, πρόσωπα, έντυπα που κυκλοφόρησαν και δράσεις γύρω από την πολιτική, κοινωνική και πολιτιστική ζωή της Ζακύνθου, βρήκα την πληροφορία για το επιστημονικό Συνέδριο, το προγραμματισμένο να διεξαχθεί το Μάη του 1954 στη Ζάκυνθο, αφιερωμένο στη μνήμη του Βέλγου Ανατόμου. Ο χρόνος των επιστολών βρίσκει τον Λεωνίδα Ζώη να διαμένει στην Αθήνα και ο στενός του φίλος Νικόλαος Βαρβιάνης τον ενημερώνει για όσα διαδραματίζονται στη Ζάκυνθο. Η δημοσίευση της μελέτης του Βαρβιάνη «Ανδρέας Βεζάλ, ο πατήρ της Ανατομίας και η Ζάκυνθος» από τον Γραμματέα της Ιατροχειρουργικής Εταιρείας Αθηνών στο περιοδικό της Εταιρείας, υπήρξε το ουσιαστικό γεγονός που συνετέλεσε ώστε το 10^ο Συνέδριο της Εταιρείας να πραγματοποιηθεί στη Ζάκυνθο, αφού, επιπλέον, το νησί των ποιητών, των ζωγράφων και των μουσικών, το «Λουλούδι της Ανατολής» για τους Ευρωπαίους, έγινε ο τάφος για τον μεγάλο Ανατόμο, μια και η μοίρα του τον έστειλε να πεθάνει στα μυρωμένα ακρογιάλια της. Μάλιστα η επικύρωση του Συνεδρίου αποτυπώνεται με καθαρότητα στα τηλεγραφήματα του τότε Δημάρχου Νικολάου Φιλιώτη και του νομάρχη Σάββα Χώτζη προς τον πρόεδρο της Εταιρείας καθηγητή Σπυρίδωνα Οικονόμου και τον πρόεδρο του Ιατροχειρουργικού Συνδέσμου Θεσ/νίκης Σόλωνα Βέρμαν. Τα τηλεγραφήματα του Γεωργίου Μοθωναίου, Διευθυντή του Νοσοκομείου Ζακύνθου και προέδρου του Ιατρικού Συλλόγου, και του κοινοτικού Συμβουλίου

της κοινότητας Παντοκράτορα, στις ακτές της οποίας πέθανε ο Βεζάλ, επιβεβαιώνουν τις διεργασίες διεξαγωγής του.

Στην επιστολή του με ημερομηνία 9/5/1953 πληροφορεί τον Λεωνίδα Ζώη ότι το συνέδριο θα γίνει τον επόμενο Μάη και τον βεβαιώνει ότι εξασφαλίστηκε η συμμετοχή του Βέλγου Πρέσβη στην Αθήνα, ότι στην Επιτροπή Αθηνών για την προετοιμασία του Συνεδρίου συμπεριλήφθησαν οι Λεωνίδας Ζώης, Μαρίνος Σιγούρος, Διονύσης Ρώμας και ο Ιωάννης Μάργαρης, ως πρόεδρος του Συλλόγου Ζακυνθίων της Αθήνας. Ότι οι Σύεδροι ανέρχονται σε 120-130 και ότι θα φιλοξενηθούν σε καράβι που θα είναι αραγμένο στο λιμάνι της Ζακύνθου.

Στην επιστολή της 1^{ης} Ιουνίου 1953, ανάμεσα σε άλλα γράφει: «...στο γράμμα σας είδα την πραγματική χαρά για το Συνέδριο, σε κάτι που θα προσθέσει πολύ στην αγάπη μας για την ιδιαίτερη πατρίδα μας, την οποίαν ειλικρινά και ανυστερόβουλα αγαπάμε και θέλουμε όσο μπορούμε να ακούεται παντού πάντοτε ψηλά. Αυτή είναι η ωραιότερα μας ικανοποίησις και ο αντικειμενικός μας σκοπός, τον οποίον ολίγοι στη σημερινή πεζή και συμφεροντολογική εποχή καταλαβαίνουν. Καταλαβαίνετε τι φασαρίες, απασχολήσεις και γραψίματα έβαλα επάνω μου, γιατί όλοι, όπως γνωρίζετε, σου λένε «ωραία», χωρίς καμία βοήθεια στην πραγματικότητα, ίσως και με κρυφή αντίδραση...».

Και σε γράμμα του στις 27 του ίδιου μήνα αναφέρεται στις δυσκολίες που αντιμετωπίζει με την αδράνεια των αρμοδίων και προσθέτει ότι στην Επιτροπή Αθηνών θα ηγηθεί ο Πρωθυπουργός Αλέξανδρος Παπάγος, ως σπουδάσας εις το Βέλγιον, και στη συνέχεια απαριθμεί τις κατοικίες που ευγενικά προσφέρθηκαν να φιλοξενηθούν οι Σύεδροι, γιατί η φιλοξενία και η ευγένεια των Ζακυνθινών δεν ανέχεται να μείνουν οι επισκέπτες 7 ημέρες σε πολεμικό καράβι. Συνέδριο που, δυστυχώς, η σεισμοπυρκαγιά του Αυγούστου του 1953 ματαίωσε.

Εκείνο που έχει ιδιαίτερη σημασία για τον πολιτισμό ενός έθνους, δεν είναι μόνο η μακρά χρονική επιβίωση του έργου των πνευματικών και καλλιτεχνικών εργατών του, αλλά κυρίως η ίδια η παρουσία τους στην εποχή τους, που δεν την άφησαν να περάσει στεγνή και άδεια αλλά μαζί με τον πνευματικό της μόχθο τη συμπλήρωσαν και την ομόρφυναν με τον οδηγητικό της λόγο. Η πολύτιμη συμβολή του Νικολάου Βαρβιάνη στη διάσωση από τις θεομηνίες, τις καταστροφές και τον καταλύτη χρόνο όλων των υλικών και ηθικών αξιών που λαμπρύνουν την ιδιαίτερη πατρίδα του είναι αξιοθαύμαστη και αξιομνημόνευτη, Στην ακάματη αυτή προσπάθεια δεν παρέλειψε να μελετήσει, πρώτος αυτός, και να ασχοληθεί με το πολιτιστικό μουσικό έργο της Επτανήσου και ιδιαίτερη με τον Ζακυνθινό μουσουργό Παύλο Καρρέρη. Σε ομιλία του στην αίθουσα του πνευματικού κέντρου Ζακύνθου 26 Ιανουαρίου 1975 με θέμα «Το εκπολιτιστικό μουσικό έργο της Επτανήσου και ο ζακυνθινός μουσουργός Παύλος Καρρέρης», επισήμανε ότι «η μουσική και το τραγούδι θεωρείται και είναι το πιο αρχαίο και πιο βαθύ μέσο που βρήκε ο άνθρωπος, για να

εκφράσει την ψυχική του διάθεση, τα αισθήματά του, τα πάθη του, τους πόθους του. Είναι έκφραση κάποιας ενδότερης ανάγκης όχι μόνον κάθε ατόμου, αλλά και του λαού, που θέλει να υμνήσει αυτό που ποθεί...» Υπενθύμισε ότι η Επτάνησος βαρυφορτωμένη από ιστορικές περγαμηνές και πολιτιστικές παραδόσεις υπήρξε αστείρευτη πηγή που τροφοδότησε όλη την Ελλάδα, υπήρξε ο μεγάλος παιδαγωγός της μεγάλης Ελληνικής πατρίδας και η ονομασία Επτανησιακή Μουσική Σχολή αποτέλεσε το θεμέλιο πάνω στο οποίο στηρίχθηκε ο μετέπειτα μουσικός πολιτισμός της Ελλάδας.

Ο Νικόλαος Βαρβιάνης ασχολήθηκε με τον Παύλο Καρρέρη και το 1951 εξέδωσε μια πλήρη βιογραφία και ιστορική μελέτη με τον τίτλο «Παύλος Καρρέρης ο Ζακυνθινός Μουσουργός», την οποίαν αφιέρωσε στη νεολαία της Ζακύνθου, προς γνώση της έξοχης και καλλιτεχνικής παράδοσης του νησιού. Σ' αυτήν υποστήριξε ότι η πλειάδα των Επτανησίων συνθετών, στην οποία περιβλεπτή θέση κατέχει ο Παύλος Καρρέρης επέτυχε να δώσει ένα πραγματικό μουσικό παρών της πατρίδας μας στην ιστορία των πολιτισμών των λαών, την εποχή που η ηπειρωτική Ελλάδα, έχοντας μόλις αποτινάξει το βάρβαρο πέλμα του κατακτητή, κοίταξε να σφουγγίσει τα αίματα από τις πληγές της. Επανέλαβε ότι στη μουσική διαμόρφωση της Επτανήσου μεγάλη συμβολή και επίδραση είχε η μουσική, ιδιαίτερα το μελόδραμα, που παιζόταν στην Ευρώπη. Ο Καρρέρης κατά τη διάρκεια των σπουδών του στην Ιταλία συνέθεσε εξαιρετικά μουσικά κομμάτια, τα οποία παίχτηκαν στην Ιταλία και συνάρπασε τους ακροατές-θεατές, αλλά με την επιστροφή του στην Ελλάδα αφιερώνεται στη δημιουργία Εθνικής Μουσικής. Στη μαγεύτρα φύση του νησιού του εμπνέεται από τους ελληνικούς θρύλους και τους εθνικούς αγώνες και μελετώντας λείψανα παλιάς μουσικής από τη δημώδη έμπνευση των χρόνων του αγώνα, αποθησαύριζε τόνους και ήχους εμπνευσμένους από τα κλέφτικα τραγούδια, τους οποίους επεξεργαζόταν με τη μουσική μελωδική τεχνοτροπία της Ιταλικής Σχολής, δημιουργώντας τα κύρια θέματα των συνθέσεών του. Έτσι, η συνθετική του ωριμότητα εχάρισε το ελληνικότερο έργο του, το μελόδραμα «Μάρκος Μπότσαρης», για να ακολουθήσουν «Η κυρά Φροσύνη», «Η Δέσπω», το «Μαραθών-Σαλαμίς», έργα που διαπνέονται από αίσθημα πατριωτισμού και μουσικής τρυφερότητας, ξεφεύγοντας από την ξενική επιρροή και τεχνοτροπία και αναγκάζοντας τον Βαρβιάνη να επαναλάβει, γι' αυτούς που κατηγορήσαν την Επτανησιακή μουσική ότι έχει ξενική προέλευση, ιδιαίτερα ιταλική, αυτά που έγραψε ο Ξενόπουλος το 1922 ότι «...Ούτε δια μια στιγμή σε διάστημα πέντε αιώνων δεν υπήρξαμε Ιταλοί. Πάντοτε Έλληνες. Ένα τραγούδι του Καρρέρη, του Ξύνδα, του Λαμπελέτ, διαφέρει πολύ, όχι μόνο ως φόρμα, αλλά και ως ψυχή, από ένα ιταλικό. Ένας Βενετσιάνος, ένας Ναπολιτάνος, ένας Μιλανέζος δεν το αναγνωρίζει για δικό του. Θα έλεγε: «αυτό το τραγούδι είναι βέβαια ευρωπαϊκό, αλλά έχει μέσα του κάτι άλλο, κάτι αλλιώτικο. Και αυτό το κάτι άλλο, το κάτι αλλιώτικο που βρίσκει ο Ιταλός δεν είναι άλλο παρά η αθάνατη Επτανησιακή γνήσια ελληνική ψυχή".

Τα κομμάτια για πιάνο του Παύλου Καρρέρη:

1. Les trois Grâces Orientales
Sathanel
Leila
2 Leika
2. Pigulé (Polka Zingara)
3. Athènes (Brillante Mazurka)

από τον εξαιρετο μουσικό Διονύση Σεμιτέκολο ανήκουν στην Ιταλική περίοδο του συνθέτη και είναι εκτεθειμένα σε προθήκη, στην αίθουσα Παύλος Καρρέρ του Μουσείου Σολωμού.

Παρακολουθώντας τις δραστηριότητες αυτού του ξεχωριστού ανθρώπου μέσα από τα κείμενά του, αλλά και από τον τύπο της εποχής του, εύκολα διαπιστώνει κανείς το εύστροφο πνεύμα του, τις γνώσεις και την ευρυμάθειά του, τις συνήθειες και τις γνωριμίες του, τα ενδιαφέροντα και τη νοοτροπία του. Μόνιμος κάτοικος του νησιού και γνώστης προσώπων και πραγμάτων της εποχής και της ζωής στη Ζάκυνθο, με τις αντιθέσεις, τις συγκρούσεις και τις υπονομεύσεις που σε όλες τις κοινωνίες, και ιδιαίτερα τις μικρές, δημιουργούνται, λόγω συμφερόντων και φιλοδοξιών, αλλά και ενεργός πολίτης ο ίδιος προσωπικά και γεμάτος από πολυποίκιλα ενδιαφέροντα, δραστηριοποιείται στον εξωεπαγγελματικό του χώρο, ξοδεύοντας ολόκληρο τον ελεύθερο χρόνο του στην υπηρέτηση, αξιοποίηση και προβολή όλων των πτυχών αυτών που γενικόλογα ονομάζουμε «πολιτισμός» και ιδιαίτερα σ' όλες τις παραμέτρους του ζακυνθινού πνεύματος, που με τη λογοτεχνία και την ποίηση, τη ζωγραφική, την αρχιτεκτονική, τη λαογραφία, το θέατρο, τη μουσική και το τραγούδι, την έρευνα, την καθημερινή συνάντησή του με τη φύση και τα ιδιόμορφα αντέτια της κοινωνίας του νησιού του, μαγεύτηκε ο νους και η ψυχή του και αυτός ο μεγάλος έρωτας άφησε τα σημάδια του στα Μουσεία και στα κείμενά του.

Σε επιστολές του προς τον Λεωνίδα Ζώη, γραμμένες το τελευταίο δίμηνο του 1952, αναφέρεται σε εφημερίδες και περιοδικά που κυκλοφορούν την περίοδο εκείνη, καθώς και στις συναντήσεις του με διάφορες πνευματικές προσωπικότητες του νησιού. Τον πληροφορεί για το ταξίδι του Μανώλη Χατζηδάκη, στη Ζάκυνθο, με σκοπό την επιδιόρθωση των εικόνων της Φανερωμένης και την ανάγκη να μεταφερθούν για συντήρηση στην Εθνική Πινακοθήκη. Στην αντίδραση των Εκκλησιαστικών και κάποιων πνευματικών κύκλων στην απόφαση αυτή, γράφει στον Λεωνίδα Ζώη, που διαμένει στο Φάληρο, την πρώτη Φεβρουαρίου 1953 (1/2/1953). «...Εδώ εξακολουθεί να εκκρεμεί το ζήτημα της Φανερωμένης, μια κλίκα να κάνει εκ συστήματος αντίδραση σε ό,τι μπορεί και θέλει να κάνει κανείς καλό εις τον δυστυχησμένον τόπο μας, μία έντεχνος εξ Αθηναίων και Ζακυνθίων καλλιτεχνών υποκίνηση, αντιδρά ακόμα εις την αποστολήν

της εικόνας δια την διόρθωσιν παρά τας αποφάσεις του Υπουργείου και του αρχαιολογικού Συμβουλίου.»

Το γελαστό και ολόφωτο νησί 12 Αυγούστου 1953 έγινε ρημάδι του κοσμοχαλασμού. Σ' αυτόν τον κοσμοχαλασμό ο Βαρβιάνης σα να ζούσε μόνο με το πνεύμα, αντί να σωθεί, ξεκίνησε από ερείπια του σπιτιού του για να σώσει. Πήγε εκεί που οι άνθρωποι έφυγαν πανικόβλητοι. Να βρει και να σώσει μέσα στον αφανισμό τα εθνικά κειμήλια. Του θησαυρού που φυλάνε για τη λευτεριά, την αλήθεια, την δικαιοσύνη. Στο σεισμό, τη φωτιά και στην πυράκτωση από τη μεγάλη θερμοκρασία προστέθηκαν οι βροχές και οι πλημμύρες. Μα τεράστια ήταν και η καταστροφή από την ανθρώπινη μανία. Γράφει ο Ιταλός καθηγητής Filippo Maria Pontan στο άρθρο με τίτλο «Σολωμός-Βαρβιάνης»:

«...Η Ζάκυνθος δεν είναι τίποτ' άλλο από μια μεγάλη πλατεία με σωριασμένα ερείπια· σιγά-σιγά οι μηχανές αδράχνουν και σαρώνουν τα τελευταία λείψανα μια παλαιϊκής αρχοντίας, ό,τι μόλις θυμίζει εκκλησίες, δρόμους, αρχοντικά, που τα 'ριξε κάτω ο σεισμός και η φωτιά. Ακόμη και στις πράσινες ράχες των λόφων, από το Ακρωτήρι του Σκοπού ως τον Κόκκινο Βράχο φαίνονται λουρίδες-λουρίδες οι λαβωματιές, όσο κι αν οι πανηγυριώτικες σημαιούλες στολίζουν το καμπαναριό της Πικριδιώτισσας στη μέση της πλαγιάς. Μόνο η θάλασσα, που μέσα από το διάφανο κόρφο της γεννήθηκε θεά, ησυχάζει εκεί όπου είδαν τον φως οι τρεις εμπνευσμένοι ποιητές που τόσο αγάπησαν τη μικρή τους πατρίδα».

Και πιο κάτω: «Με τον εθνικό ποιητή ο Ιππότης των Ερειπίων, ο Νίκος Βαρβιάνης έχει συνδέσει τη ζωή του με τα' όνομά του. Ένα δέμα με χειρόγραφα του Σολωμού είχε περιέλθει από κληρονομιά στην κατοχή της Τεκτονικής Στοάς του νησιού, που είχε εκθέσει σε μια αίθουσα τα ενθύμια του ποιητή... Πολλά μας δείχνει και περισσότερα ξαναβλέπει, με τα μάτια συλλογισμένα, ο ιππότης της χαλασμένης πολιτείας. Εκεί ήταν το σπίτι του Ρώμα, τα βόλτα, τα' αρχοντικά, τα οικόσημα, ο τάφος του Ρεμοντίνι...».

Ο ιππότης των ερειπίων, όπως ονόμασε τον Βαρβιάνη ο Ιταλός καθηγητής, δεν ανέσυρε μέσα από τα ερείπια μόνο παλιά βιβλία, χειρόγραφα, κώδικες, ζωγραφικούς πίνακες, εικόνες, γλυπτά, πινακίδες, περιστύλια, ακόμη και σπασμένα έπιπλα. Άρχισε κι άλλον αγώνα. Πολλά από τα δημόσια κτίρια, τα αρχοντικά, το Δημοτικό Θέατρο ήταν βέβαια ερείπια, μα πάνω τους, στα χαλάσματά τους, είχαν στολίδια αρχιτεκτονικά που θα 'ταν χρήσιμα στην καινούρια πόλη που θα χτιζόταν. Γιατί μ' αυτά, με τις πόρτες, τα πορτόνια, τα περιστύλια και τα' άλλα θα μπορούσε να διατηρηθεί η παλιά αρχοντική μορφή της Ζακύνθου. Οι τεχνικοί όμως περιφρονούσαν την Παράδοση. Άλλα συμφωνούσε μαζί τους κι άλλα αυτοί κρυφά και βιαστικά έκαναν, ρίχνοντας με τις μπουλντόζες, στη θάλασσα ό,τι άξιζε να ερευνηθεί και να μελετηθεί.

Σε μια από τις εκθέσεις Βαρβιάνη στην Ακαδημία Αθηνών διαβάζουμε:

«Αναφέρουμε μετά λύπης ότι είναι τρομερόν ρεύμα μετασεισμικής καταστροφής, δυστυχώς, παρατηρείται αφάνταστα, δυσκολώτατα αναστελλόμενον, εκ μέρους των τεχνικών και ξένων εργολάβων, οι οποίοι παραβλέποντας το κάθετί τα πάντα ισοπεδώνουν μη ειδόμενοι δημοσίων κήπων, δενδροστοιχιών, φοινίκων, πεζοδρομίων, καταθλίβοντες και τα ιστορικά ερείπια προς εξοικονόμησιν χώρου και προς απλήν λήψιν υλικού προς σκυρόστρωσιν, θεμελίωσιν στεγάστρων εκτός της πόλεως... με συνέπειαν την εξάλειψιν και των ελαχίστων ιχνών και λειψάνων των καλλιτεχνικών και ιστορικών μνημείων και μεγάρων της ιστορικής πόλεώς μας».

Ο Βαρβιάνης θα ήταν περισσότερο ευτυχής αν ο επικεφαλής της «Σωτηρίας» στις 12 Αυγούστου 1953 είχε αποδεχτεί την επίκλησή του: «να προλάβουμε πριν φτάσει η φωτιά ως το θέατρο, ως τη Βιβλιοθήκη. Όμως η απάντηση που πήρε ήταν «τέτοιες ώρες περασμένες δόξες και μεγαλεία; Βιβλία και χειρόγραφα θα κοιτάμε;»

Έτσι δεν σώθηκαν όσα μπορούσαν να χαθούν.

Μετά από σιωπή εννέα μηνών, λόγω της καταστροφής, σε εννέα επιστολές του προς τον Λεωνίδα Ζώη με ημερομηνίες από 7 Απριλίου έως 30 Δεκεμβρίου 1954, ο Βαρβιάνης εκφράζει το σπαραγμό του για την εξαφάνιση της ιστορικής πολιτείας, τη μεγάλη για τη Ζάκυνθο και για όλους έλλειψη της παρουσίας του Λεωνίδα Ζώη σ' αυτές τις τραγικές για την ιδιαίτερη πατρίδα στιγμές, την αγανάκτησή του για την αδιαφορία και την άγνοια των αρμοδίων. Υπογραμμίζει το καταστρεπτικό αποτέλεσμα της ατυχούς απόφασης να μην σταλούν οι εικόνες της Φανερωμένης στην Αθήνα για συντήρηση με συνέπεια να τις εξαφανίσει η φωτιά και αναφέρεται στον προσωπικό αγώνα που έδωσε ο ίδιος για τη διάσωση και φύλαξη πολλών πολιτιστικών θησαυρών. Δεν παραλείπει να τον ενημερώσει για την επικοινωνία του με τον καθηγητή Λίνο Πολίτη και τη συνεργασία τους για την προετοιμασία του εορτασμού των 100 χρόνων από το θάνατο του εθνικού ποιητή και μέσα από τα δάκρυα της ερειπωμένης πατρίδας εκφράζει την ελπίδα για την αναγέννησή της. Στην επιστολή της 7^{ης} Απριλίου 1954 γράφει: «...πάντα βρισκόμαστε με την ελπίδα, τη χαρά πως πλησιάζει ο καιρός να σε δούμε μαζί μας, να μας δώσεις κουράγιο, τα φώτα σου, το πνεύμα σου, πάλι να μας βοηθήσεις να σηκωθούμε λιγάκι από την κατάπτωση που βρισκόμαστε... Ένα διαπιστώνω μεταξύ μας, διότι δεν πρέπει να το λέμε, η Ζάκυνθος έσβησε, αυτή τη Ζάκυνθο που ξέραμε».

Και πιο κάτω: «δεν βρίσκομεν κατανόηση, βοήθεια, παρά αδιαφορία και αμάθεια παντού γύρω μας. Μόνον η φύσις αδιάφορος προχωρεί επιτέλους για την άνοιξη το δρόμο της...»

Σε μια διάλεξη του στην Αθήνα και τη Θεσ/νίκη που δημοσιεύτηκε στην «Καθημερινή», 14, 21 και 28 Απριλίου 1954, ο Λίνος Πολίτης εξέθεσε την άποψη για το τι πολύτιμος θησαυρός είναι τα χειρόγραφα του Σολωμού που σώθηκαν, χάρη στον εξαιρετικό άνθρωπο, το Νίκο Βαρβιάνη, από τη θεομηνία της Ζακύνθου και πως η έκδοσή τους θα έδινε μια άλλη, διαφορετική και πολύ πιο

ολοκληρωμένη εικόνα του ποιητικού έργου του Σολωμού. Η διάλεξη εκείνη είχε το θετικό αποτέλεσμα το Υπουργείο Παιδείας και το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης να αναθέσουν στον Λίνο Πολίτη την προσπάθεια για μία μνημειακή έκδοση, με το να αντιγράψει και να φωτογραφήσει όλα τα χειρόγραφα του Σολωμού, της Ζακύνθου κυρίως. Έτσι, μια μικρή επιστημονική επιτροπή με τον Λίνο Πολίτη, τον Ιταλό καθηγητή Filippo Maria Pontani, με τον οποίο ο Πολίτης είχε τακτική αλληλογραφία για την έκδοση των ιταλικών ποιημάτων του Σολωμού, τη γυναίκα του Maria-Ria Pontani, που αποδείχτηκε ανεκτίμητη βοηθός, σκυμμένη κι αυτή με τις ώρες πάνω στα κιτρινωμένα χαρτιά, και το μαθητή του Πολίτη, τον Φάνη Κακριδή, ταξίδεψαν στη Ζάκυνθο τον Αύγουστο του 1954 και συναντήθηκαν με τον Νίκο Βαρβιάνη. Είπε, λοιπόν, ο Πολίτης σε εκείνη τη διάλεξη: «...τον είχα γνωρίσει στα καλά χρόνια, το καλοκαίρι του '48, τον ξαναβρήκα τώρα συντετριμμένον, όχι όμως και αλλαγμένον. Η θεομηνία του πήρε τα πάντα, το σπίτι, τα πράγματα, τη δουλειά του. Έμεινε όμως ανέγγιχτη η ευγενική ψυχή, το υψηλό φρόνημα και η αρχοντική διάθεση που μας εσκλάβωσε. Εκεί, στο δρόμο για το ψήλωμα, στο παλιορωμιάν... εξοχικό, τις «Αυροχαρές», που λειτουργούσε ως ξενοδοχείο και το ισόγειο δεν ήταν γκρεμισμένο... στη σκιά της βεράντας με μπροστά μας την πλούσια βλάστηση του κήπου και πέρα μακριά τα ολόστρωτα νερά του Ιονίου ξεχνούσαμε την τραγική πραγματικότητα ολόγυρά μας και λέγαμε βρισκόμαστε στην παλιά, αξέχαστη Ζάκυνθο.»

Το 1964 σε 2 τόμους με το γενικό τίτλο: «Διονυσίου Σολωμού Αυτόγραφα Έργα» κυκλοφόρησαν από το πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης τα χειρόγραφα του Σολωμού, με την επιμέλεια του Λίνου Πολίτη. Η Έκδοση προσφέρει νέες προϋποθέσεις για την προσέγγιση του σολωμικού έργου, λειτούργησε ως πρόκληση και απογείωσε την έρευνα στα σολωμικά κείμενα, ιδιαίτερα στα προβλήματα της σύνθεσης και του ποιητικού εργαστηρίου. Ο Λίνος Πολίτης παρατήρησε ότι τα χειρόγραφα αυτά δεν είναι τα χειρόγραφα που πάνε στο τυπογραφείο. «Η πρώτη εντύπωση που δίνουν είναι χαώδης: σκόρπιοι στίχοι, παραλλαγές στίχων, αυτοσχόλια, στοχασμοί και σημειώσεις στα ιταλικά, σχεδιάσματα διάφορα χωρίς τίτλους, χωρίς διάκριση των έργων μεταξύ τους».

Η λαμπρή έκδοση των χειρόγραφων του ποιητή που επιμελήθηκε ο Λίνος Πολίτης διασκεδάζε τις τελευταίες ελπίδες του Πολυλά που έγραφε στην εισαγωγή «Άμποτε να μην αργήσει η ώρα να φανερωθούν τα ακόμη σωζόμενα συγγράματα του μακαρίου».

Και ο γνωστός σολωμιστής, Γάλλος καθηγητής Louis Coutelle στη μελέτη του με τίτλο: «Για την ποιητική Διαμόρφωση του Διονυσίου Σολωμού» έκδοση του Μουσείου Μπενάκη, με επιμέλεια του Δημήτρη Αρβανιτάκη και μετάφραση Σωκράτη Καψάσκη, αναφέρει στις ευχαριστίες του για τη γαλλική έκδοση:

«Στο νησί όπου γεννήθηκε ο ποιητής έγιναν τα πάντα προς διευκόλυνση της προσπάθειάς μου. Κατ' αρχάς, θα αναφέρω τον Νικόλαο Βαρβιάνη, που διέσωσε τα σημαντικότερα χειρόγραφα

του Σολωμού. Ύστερα, την οικογένεια Χαραλάμπους Π. Ζώη, που μου διέθεσε τα αρχεία και το σπίτι της, τον κόμη Διονύσιο Ρώμα, τον κόμη Αλέξανδρο Βούλτσο, καθώς και τον κόμη Νικόλαο Κομούτο, στον οποίο οφείλω το ότι έλαβα γνώση ανεκτίμητων αρχειακών στοιχείων.» (πληροφορία σημαντική με επίκαιρο ενδιαφέρον).

Επιστρέφοντας στην Ιταλία ο καθηγητής Filippo Maria Pontiani έγραψε στο περιοδικό *Ras gna di Cultura e vita scolastica* τον Οκτώβρη του 1954, το άρθρο με τίτλο «Σολωμός-Βαρβιάνης», που αναδημοσιεύτηκε από τον Πολίτη στο τεύχος 680/1-11-1955 της Νέας Εστίας και σε δύο συνέχειες στην εφημερίδα «Αλήθεια» της Ζακύνθου, με ημερομηνίες 9 και 12 Νοεμβρίου 1955, στα φύλλα 369 και 370, στον επίλογο του οποίου λέει: «Ας ξαναγυρίσουμε στον Ιππότη του Ερειπωμένου νησιού. Τα χειρόγραφα της Στοάς της Ζακύνθου θ' άξιζε, νομίζουμε, να πάρουν το όνομά του: Ο Σολωμός που σώθηκε από τα ερείπια θα πρέπει να σημειωθεί στην έκδοση με το σημάδι Β. θα πρέπει να λέμε: «ο Σολωμός του Βαρβιάνη».

Εθνικά κειμήλια ξεκίνησε να βρει και να σώσει μέσα στον αφανισμό και τα πιο πολλά χειρόγραφα του Σολωμού τα γλύτωσε από τις φλόγες. Πόση πίστη έπρεπε να είχε, για να οραματιστεί το αύριο σε ώρες αφανισμού. Με πόση αγάπη είχε κλείσει στην καρδιά του τα λόγια του Σολωμού «παράπονο χαμός καιρού, σ' ό,τι κανείς κι αν χάσει».

Εδώ, κατά την προσωπική μου εκτίμηση, βρίσκεται το μεγάλο κεφάλαιο της πολιτιστικής προσφοράς «του αδελφού μου του Νίκου», όπως τον αποκαλούσε σε μένα ο Λίνος Πολίτης, γιατί είχα την τύχη να είμαι φοιτητής του και πολλές φορές έγινα και αγγελιαφόρος και ταχυδρόμος τους.

Ξαναγυρίζω στην ομιλία του Πολίτη το 1954 στο σημείο που λέει: «Ίσως κάποιοι ν' αναρωτήθηκαν τότε και ίσως και τώρα ν' αναρωτιούνται ακόμα μερικοί: Μα έχουν άραγε τόση αξία τα χειρόγραφα αυτά του Σολωμού; Και απαντά: «Των μεγάλων ποιητών, των μεγάλων συγγραφέων τα αυτόγραφα είναι βέβαια πολύτιμα κειμήλια, είναι μια θερμή παρουσία της προσωπικότητας, κάτι που βγήκε από το χέρι τους και γι' αυτό τα έθνη που τιμούν τους μεγάλους των τα φυλάγουν σε βιβλιοθήκες και σε μουσεία. Όμως το πιο σπουδαίο είναι το έργο τους. Και το έργο του Σολωμού είναι γνωστό και δημοσιευμένο και δεν έχει κίνδυνο να χαθεί. Γιατί λοιπόν θα ήταν ανεπανόρθωτη η καταστροφή αν χάνονταν τα χειρόγρατά του;

Και συνεχίζει: «Μια τέτοια αντίρρηση δεν είναι παράλογη και δεν θα είμαι βέβαια εγώ που θα υποστηρίξω ότι δεν είναι το έργο που έχει σπουδαιότερη – τη μόνη σημασία. Του Σαίξπηρ και του Γκαίτε το έργο μελετά και θαυμάζει ο κόσμος και όχι τα χειρόγρατά του... Δεν είναι όμως το ίδιο με το Σολωμό. Η περίπτωση του Σολωμού είναι εντελώς ειδική – ίσως και μοναδική. Γιατί το έργο του το εκδεδομένο, αυτό που ξέρουμε, δεν συμπίπτει μ' αυτό που μας δίνουν τα χειρόγραφα που πάνε στο τυπογραφείο και που είναι φυσικά άχρηστα μετά το τύπωμα. Κρύβουν πράγματα άγνωστα εντελώς και αδημοσίευτα, στίχους, παραλλαγές στίχων, σχεδιάσματα, στοχασμούς, ένας

κόσμος ολόκληρος άγνωστος, ακόμα και ανεκμετάλλευτος, οργανωμένος κατά το δικό του σύστημα, διαφορετικός από τον κόσμο των δημοσιευμένων έργων του Σολωμού όπως τον ξέρουμε ως τώρα». Εκεί επομένως βρίσκεται η αξία της διάσωσης των.

Όσα έδωσε ο Βαρβιάνης από τα ερείπια, χαρτιά ή αντικείμενα, είναι οι σκόρπιοι μέσα στα χαλάσματα και τα αποκαΐδια μιας αλυσίδας που συναρμολογούν την ιστορία του τόπου και συντηρούν την μνήμη συνδέοντας το χτες με το σήμερα και δεν επιτρέπει στη λήθη να σκεπάσει τις διαδοχικές εικόνες ενός πολιτισμού που κρατάει το νησί μας ζωντανό στις αλλαγές του χρόνου.

Σ' αυτά που ο Βαρβιάνης έγραψε, ιδιαίτερα στις επιστολές του, διαφαίνεται η νοσταλγία για τα παλιά και οι στιγμές όπου εκφράζεται αυτή η νοσταλγία και αυτή η αγάπη του για την παλιά Ζάκυνθο είναι οι αποδοτικότερες και οι συγκινητικότερες. Ο ιππότης των ερειπίων δεν θέλησε ποτέ κάτι για τον εαυτό του. Αντίθετα, διέθεσε τον εαυτό του σε σκοπούς και στόχους που κατάτειναν στην ανθρωπιά και στην ανύψωση του πνευματικού ανθρώπου. Αυτούς τους σκοπούς και στόχους είχε ως Εταίρος της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδας. Σ' αυτούς απέβλεπε με τη συμμετοχή του στο ΙΙΙ Πανιώνιο Συνέδριο του 1965. Στην Α' Επτανησιακή Εβδομάδα στην Κέρκυρα το 1970. Στην πανηγυρική συνεδρίαση της Βασιλικής Ακαδημίας του Βελγίου το 1964, στο Συμβούλιο του Istituto di Studi e Ricerche di Paleontologia ed Archeologia στο Παλέρμιο και στην Επιτροπή Διασώσεως και Διατηρήσεως Ιστορικών Χώρων και Μνημείων Ζακύνθου ως Γενικός Γραμματέας.

Πρέπει να επαναλάβω ότι η αιτία, η αφορμή και η προϋπόθεση όλων αυτών των δραστηριοτήτων του Νίκου Βαρβιάνη υπήρξε η ζακυνθιολατρία του, η απέραντη και ανιδιοτελής αγάπη του για την Ζάκυνθο, που ανιχνεύεται στην εκφρασμένη με χίλιους τρόπους, νοσταλγία του για την τραγουδισμένη χαμένη πολιτεία, στην πίκρα του για την αδιαφορία που επέδειξαν οι αρμόδιοι στις δύσκολες στιγμές, στην απελπισία του για την καταστροφική τακτική που ακολούθησαν οι υπεύθυνοι στη μετασεισμική περίοδο, στην αυτοθυσία του να σώσει ό,τι πολύτιμο υπήρχε από την αχόρταγη φωτιά.

Στον πρόλογο του λευκόματος του Νίκου Βαρβιάνη «Η Ζάκυνθος», ο Διονύσης Ρώμας τα συμπυκνώνει όλα γράφοντας: «...από τον κατακλυσμό του 1953, από τα κουρέλια της θεατρικής μας αυλαίας ως τα χειρόγραφα του εθνικού ποιητή και από τα κεφαλοκόλωνα του φωσκολιανού ναού της Θάλειας ως τα μαδημένα στεφάνια της «πεντηκονταετηρίδος» του Σολωμού –όλα σημαντικά και ασήμαντα– στραφταλίζανε στα μάτια του σαν τις χρυσές μάσκες που έθαψε ο Σλήμαν στις Μυκήνες! Μ' άπειρη λαχτάρα και με κίνδυνο της ζωής του, ο σύγχρονος τούτος Νάω τ' απόσπασε ένα-ένα μέσα από τα ερείπια για να τα διαφυλάξει προσωρινά στην εξοχική του κιβωτό. Εκεί μ' αμέτρητη στοργή τα ξεσκόνισε, τα έπλυνε, τα σκούπισε, τα κατάγραψε, τα φωτογράφησε...».

Από αυτή την αγάπη και στοργή για τα ζακυνθινά «όσια και ιερά», τρέχουν τα δάκρυστά τους πάνω στα χαλάσματα, αυτή είναι που οπλίζει την πολεμική του για όλους εκείνους που αγνοούν την ιστορία, την κουλτούρα, τις παραδόσεις του νησιού του και επιβάλλουν τη λογική της ισοπέδωσης, της εξαφάνισης. Η συναισθηματική του φόρτιση κορυφώνεται στον τρόπο που κλείνει την επιστολή του προς τον Λεωνίδα Ζώη, στις 27 Ιανουαρίου 1955, με την επανάληψη της φράσης «μόνο θυμάμαι και θυμάμαι, θυμάμαι...», αντηχώντας τους πένθιμους στίχους που έγραψε ο Edgar Allan Poe για τη Ζάκυνθο σε ελεύθερη μετάφραση του ίδιου του Βαρβιάνη:

«Πόσες ομορφιές, που δεν είναι πλέον,
πόσα όνειρα ελπίδων σβησμένα!
πόσες οπτασίες, που δεν είναι πλέον
πάνω στο ακρογιάλι σου.»

Το βιβλίο του Νίκου Βαρβιάνη «Η Ζάκυνθος άλλοτε και τώρα», με μορφή πολυσέλιδου λευκώματος πλήρους φωτογραφιών και με σχετικό υπομνηματισμό, που εκδόθηκε από το Μουσείο Δ. Σολωμού και Επιφανών Ζακυνθίων το 1977, είναι η άσβηστη μνήμη της «Φλωρεντίας της Ελλάδας».

Οι δράσεις του Νικολάου Βαρβιάνη, τα βιβλία του και οι επιστολές του, ιδιαίτερα οι γραμμένες ανάμεσα στο 1952 και 1956, μας μεταφέρουν σε μια πνιγμένη στα δάκρυα εποχή για την ιστορία, τον πολιτισμό και την κοινωνία της Ζακύνθου και μας τοποθετούν χωροχρονικά και ψυχοπνευματικά μέσα στο νοσταλγικό κόσμο ενός αθεράπευτου ζακυνθινού διασώστη, συλλέκτη και αναστηλωτή και μας κάνουν γνωστές τις απόψεις και τις εντυπώσεις ενός ευαίσθητου δέκτη, μας ενημερώνουν για τους στόχους και τις τάσεις ανθρώπων που βρίσκονταν τότε σε διοικητικές θέσεις ή κατείχαν διάφορα αξιώματα, μας δίνουν πληροφορίες για συγγράμματα και μελέτες και για θέματα γύρω από την ιστορία και τη λογοτεχνία, την κοινωνία και την πολιτική ζωή, φωτίζοντας βιοσωματικά ελαττώματα της φυλής μας που ακόμα και σε δύσκολες για την επιβίωση της πατρίδας στιγμές δεν μας εγκαταλείπουν. Μια απέραντη πομπή από ζακυνθινά τοπία, ανατολές και ηλιοβασιλέματα, εικόνες και πρόσωπα, ο Σολωμός, ο Ρώμας, ο Ξενόπουλος, ο Ζώης, ο Σιγούρος πηγαινοέρχονται στη ζακυνθιολατρευτική ταινία της ζωής του.

Σε μια εποχή που η αδιαφορία διαφεντεύει τον τόπο και η εξυπηρέτηση ιδιωτικών συμφερόντων, με σκοπό τον προσωπικό πλουτισμό, γίνεται καθημερινή πρακτική, με στατιστική πρόβλεψη την καταστροφή του φυσικού και πνευματικού πλούτου της πατρίδας μας, η περίπτωση του Νίκου Βαρβιάνη θα μπορούσε να προβληθεί ως πρότυπο συμπεριφοράς απέναντι στην ιδιαίτερη πατρίδα, παράδειγμα για να αλλάξουμε νοοτροπία και να πλουτίσουμε τον τόπο μας, αντί να επιζητούμε μόνο να πλουτίσουμε απ' αυτόν, λεηλατώντας τον, αλλά και να λειτουργήσει ως

ερέθισμα για μια μεγαλύτερη, ολοκληρωμένη και οφειλόμενη τιμή από την πολιτεία και την κοινωνία προς τον Νίκο Βαρβιάνη.

Γιώργος Φιορεντίνος